

SZEMLE

A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának évkönyvei. I. 1967. (Felelős szerk. HÉBERGER Károly. Szerk. KÉKI Béla.) Bp., 1967. Tankönyvkiadó. 342 l.

Évkönyvkiadó intézményeink sorába a Budapesti Műszaki Egyetem könyvtára is belépett. A most megjelent első kötet bevezető tanulmányában HÉBERGER Károly igazgató vázolja a könyvtár tevékenységét, elért eredményeit, kiadványpolitikáját és jövő terveit. A tervek közt szerepel a társadalmi hasznosság növelése és ennek érdekében új tartalmi és szervezési formák keresése. Ebből a célból közöl a kiadott évkönyv sok módszertani kérdést boncoló dolgozatot és egyéb információs anyagot.

STEINER József írása azt vizsgálja, hogy a tájékoztató szolgálat milyen formái léteznek, és hogy az itt dolgozó könyvtárosoknak milyen személyi képességekkel kell rendelkezni. HODINKA László a leltározás régi és új rendszerét ismerteti, és statisztikai táblázatokat közöl a régebbi könyvanyag, valamint az új beszerzések szakaszról, feladatáról, VÉGH Ferenc egy kérdőíves olvasóelemzés tapasztalatait foglalja össze: milyen az olvasók irodalmi ízlése, műveltsége, kedves olvasmánya, könyvtári ellátottsága, katalógusismerete. Kitér arra a kérdésre is, hogy alkalmas-e egy ilyen vizsgálat a tényleges igények felmérésére.

KÓSA Győző az egyetemi bibliográfiák szerkesztésével kapcsolatban felmerülő lehetőségeket boncolgatja, és a szakrodalomból utal a különféle megoldások előnyeire, hátrányaira. KÁROLYI Zsigmond a Felsőoktatási Szakirodalmi Tájékoztató célját, feladatát, szakrendjének, gyűjtőkörének és információs bázisának kialakulását ismerteti; összehasonlítja a külföldi hasonló kiadványokkal. Megállapítása szerint kb. 120-féle folyóirat az a szám, amelyet érdemes rendszeresen átnézni, a többiben ugyanis csak elenyészően csekély felsőoktatással foglalkozó cikk található. CSERHALMI GYULA tanulmányából néhány

információ-visszakereső gépet ismerünk meg. Kettő közülük magyar találmány, az egyik a szerző által tervezett „Elektromos felvilágosító gép”.

Az évkönyv legérdekesebb, friss és bő külföldi szakirodalom felhasználásával készült írásában LÉCESNÉ MESTERHÁZI-NAGY Márta arra hívja fel a figyelmet, hogy a programozott oktatásnak és az audio-vizuális eszközöknek az egyetemi könyvtárak oktatási feladataiban egyre nagyobb szerepe lesz. A jövő feladataira fel kell készülni. A programozott tankönyvek beszerzését már most meg kell kezdeni, a tervezésben gondoskodni kell hangszigetelt szobák és fülkék berendezéséről, a könyvtárosoknak meg kell ismerkedni az audio-vizuális eszközökkel, könyvtári feldolgozásokkal és használatukkal. Vannak olyan audio-vizuális eszközök, amelyeket fel lehet használni az egyetemi hallgatóknak a könyvtári-bibliográfiai ismeretekre való oktatásában (magnetofonszalag, film, diavetítés stb.). BALÁZS János a tartalmi szemléletnek az állományfejlesztésben való szerepéről értekezik. Az állománygyarapító könyvtárosnak érdeklődnie kell az általa gyűjtendő tudományterület problémái iránt. A teljességre való törekvésnél nem fontos „minden” munka beszerzése: a cél az, hogy az illető tudományág minden fontosabb problémájáról találjon az olvasó irodalmat. Rendelésnél nem elég a leíró katalógusok átnézése, mert csak a szak-katalógusból lehet megtudni, hogy hol vannak az állományban fehér foltok, nagy hiányok.

A két történeti cikk közül az egyik, MÓRA Lászlóé a műszaki felsőoktatási hálózat kialakulását és fejlődését vázolja, ezen belül különös súllyal a központi és tanszéki könyvtárak egymáshoz való viszonyát és egészséges fejlődésük alapfeltételeit. KÉKI Béla a kolozsvári egyetemi és a műegyetemi könyvtár építéséről ad szemléletes képet. Megtudjuk, hogy az eredeti terveket mennyiben változtatták meg a század első évtizedének politikai,

gazdasági viszonyai, mennyiben voltak az új épületek korszerűek, mennyire szolgálták a könyvtári funkciókat.

A kötetet két bibliográfia egészíti ki, az egyik a könyvtár tanácsköztársasági különgyűjteményét, a másik a dolgozók irodalmi munkásságát veszi számba.

A Budapesti Műszaki Egyetem könyvtárának évkönyve sikerült kiadvány; pregnáns, világos képet ad az intézmény munkájáról és megoldásra váró kérdéseiről. Számos olyan gondolatot, tervet és javaslatot vet fel, amelyeket más könyvtáraknak is érdemes megfontolni.

VÉRTESY MIKLÓS

Dér Ferenc: Sajtójogi ismeretek. (Bp. 1967. Tankönyvkiadó. 99 l. A Magyar Sajtó Kiskönyvtára 2.)

A *Magyar Sajtó Kiskönyvtára* sorozat második füzeteként praktikus segédlet jelent meg DÉR Ferenc tollából, illetőleg szerkesztésében és összeállításában. A kiadvány egyes fejezetei önállóan is értékelhető, népszerűsítő tanulmányok. A bevezetés után öt fejezet foglalkozik a magyar burzsoá sajtójog kialakulásának és fejlődésének főbb vonásaival, a magyar Tanácsköztársaság sajtójogával, a mai magyar sajtójog kérdéseivel, a sajtójog gyakorlatával s az utolsó rész tűzi tollhegyre a hatályos sajtójog szükséges és ésszerű reformjának tematikáját. A tárgyalási anyagot jegyzetek egészítik ki, majd irodalmat is közöl a szerző. Ezután a jogszabálymutató következik. Végül a *Független* tartalmazza a sajtóval kapcsolatos fontosabb jogszabályok szövegét s a Magyar Újságírók Országos Szövetségének alapszabályait.

A sorozatot az Újságírók Szövetségének emblémája díszíti, s ebből, de a szerkesztési szempontokból is világos, hogy a kiadvány az újságírók tájékoztatását szolgálja. Ennek előrebocsátása azért lényeges, mert az ismeretvesztésnek ebből az aspektusból kell foglalkoznia DÉR Ferenc munkájával.

Az ismeretközlésnek korunkban óriási méretei elkerülhetetlenné teszik a tájékoztató segédletek kiadását. Ugyanez vonatkozik nagyméretű jogszabályalkotásunkra is. Ma már nemcsak az érdekelt állampolgárok, de a művészetek és a tudományok szakemberei sem képesek lépést tartani az irodalommal. Így örömmel veszik a szelektálást megkönnyítő, a tájékozódást lehetővé tevő compendiumokat. Az ilyen jellegű tájékoztató kiadványok iránt megnyilvánuló érdeklődés a szolgáltatások fokozott kiterjesztésére vezet. Kétségtelen

azonban, hogy éppen ezért fennáll annak a veszélye, hogy „a piac törvényeinek” kedvező hatása túlzott termelésre ösztönöz. Ezért a kritika kötelezettsége a célszerűség, hasznosság és színvonal szempontjainak érvényesítése.

Az elmondottaknak megfelelően előjáróban leszögezhetjük, hogy a *Sajtójogi ismeretek* c. munka hasznos, mert fontos kérdésekre hívja fel a figyelmet s az újságírással foglalkozókat arra készíti, hogy az általában vagy adott esetben különösen jelentős kérdésekkel: a sajtóval kapcsolatos kötelező társadalmi előírásokat komprimáltan tartalmazó sajtójoggal, részletesebben is foglalkozzanak.

A bevezetés mintegy két oldalnyi terjedelemben foglalkozik a tanulmány kiadásának indokoltságával, elvi megalapozásával, tagolásával, egyes fejezeteinek bemutatásával s a történeti előzmények rövid áttekintése után a kiadvány célját is megjelöli. A gyakorlati irányú segítségnyújtáson túlmenően javaslatokat is tartalmaz és indítékot nyújt a szocialista magyar sajtójogi kódex megalkotásához.

A magyar burzsoá sajtójog kialakulásának és fejlődésének fő vonásait ismertető fejezet, mintegy 4 oldalon történeti bevezetőt ad s bemutatja, hogy a XVIII. század végén Magyarország miként csatlakozik a sajtószabadság kivívásáért folytatott polgári forradalmi harchoz. Helyes és éles párhuzamra ad alkalmat az első magyar sajtótörvénynek (1848. évi) a „sajátos magyar imperializmus” korszakában hozott sajtótörvénnyel (1914. évi) való összevetése. A második fejezet a magyar Tanácsköztársaság sajtójogát kiemelten tárgyalja, ami jelentőségénél fogva indokoltnak látszik, bár a történeti előzmények egybefoglalt ismertetése esetén talán még plasztikusabb összehasonlításokra adott volna alkalmat. Az előbbi fejezeteknél részletesebb, mintegy 9 oldalra terjedő harmadik fejezet a mai magyar sajtójog kérdéseit foglalja össze, szerkesztésében alkalmazkodva a sajtóval kapcsolatos egyes kérdésekről szóló, legújabb (1959. évi) jogszabályaink tagolásához. A fejezet elején általánosságban mondottak után általában beszél a sajtórendeletéről, majd külön kiemelten a sajtóigazgatás, a helyreigazítási jog és a sajtójogi felelősség kérdéseiről, végül — az anyaghoz kapcsolatosan — a sajtóbüntettekről. Érdekes a negyedik fejezetként beiktatott sajtójogi gyakorlatot ismertető rész, amely 7 oldalnyi terjedelemben foglalkozik a sajtóperek statisztikai adataival, a pontosság kérdésével, az „audiatur et altera pars” elvnek érvényesülésével, valamint az írások hangvételeinek problematikájával. Az ötödik fejezet

tartalmazza a hatályos sajtójoghoz fűzött megjegyzéseket és az azzal kapcsolatos javaslatokat. Ez a legterjedelmesebb rész, amely 11 oldalon részletezi a tájékoztatás jogi szabályozásának, a sajtóigazgatásnak, a helyreigazítási jognak, az azzal kapcsolatos eljárási szabályoknak problematikáját. Mindez indítást ad ahhoz a törekvéshez, hogy a sajtójogi kódex kiadásra kerüljön. Az előbbi fejezet terjedelmét meghaladja a 12 oldalnyi jegyzetanyag, amely részben az irodalmi, illetőleg a jogi forrásokra utal, de helyenként — az egész munkához viszonyítottan — igen terjedelmes történeti anyagot is közöl. Külön fejezetben kap helyet a bibliográfiai rész (irodalom és forrásmunkák), valamint a jogszabály-mutató. A *Függelékben* csatolt jogszabály-szövegek, illetőleg a Magyar Újságírók Szövetségének alapszabálya a kiadvány egyharmadát teszi ki.

DÉR Ferenc tanulmány- és segédanyaga sajátos segédlet. Kétségtelen, hogy az újságírók számára — ízelítőül — hasznos. Korrektségét a komoly kettős szakmai (jogász-újságíró) lektorálás biztosítja. Az összeállítás csokra azonban kissé mezei csokor, amely színes, de válogatásában nem olyan igényes s különböző szintű, műfajú és tárgyú anyagot foglal magában. „Mindenből egy keveset” lehetne jellemzője. Vitába szállhatnánk a sajtójog történeti kezdetéről szóló állításától kezdve tárgyi kérdésekben is, ami azonban még jobban vitatható: a jellege. Különböző nevezőjű törtek összeadására feszíti meg erejét. Szinte minden fejezete után hiányérzetet szül a felkeltett érdeklődés s olykor meglep egy-egy, egészen más jellegű fejezet. Ha célja a tájékoztatás, a fennálló jogi rendelkezés ismertetése, akkor miért tér át a reform problematikájára, ami nem is teljes s nem is a tájékoztatás anyagához kívánczik. Töretlenebbnek tűnik a Függelék szerepe s talán ez a leghasznosabb is, éppen a gyakorlati szempontok szolgálatában.

Mindent összevetve: örömmel fogadhatjuk a sajtójogi ismeretek összeállítását s az azzal kapcsolatos tanulmány jellegű témafelvetéseket, de a gyakorlati hasznosítás szempontjából talán helyesebb lett volna a sajtórendelet szerkezetének megfelelő tartalmi, jogi ismertetés, s egy-egy témán belül a statisztikai, történeti és a bírói gyakorlatból vett anyag közlése, amellet, hogy a jogszabályok teljes terjedelemben való ismertetése függeléként valóban nélkülözhetetlen. Egyébként a szerkezetet világosan tükrözi a tartalommutató s a további tájékozódás alapjait vetik meg az irodalmi utalások.

TAKÁCS JÓZSEF

Veszprém megye irodalmi hagyományai.
Összeáll. HARMATH István és KATSÁNYI Sándor. Veszprém, 1967. Megyei Könyvtár. 291 l.

Szinte valamennyi megyeszékhely kiadta már vagy kiadásra előkészíti a területének sajtóbibliográfiáját. Veszprém a legelső volt a periodikák összeállításában (NAGY László: *A Veszprém megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája (1820–1956)*), most ismét elsőnek jelentkezik irodalmi hagyományainak feltárásával, és pedig nem akárhogyan, hanem igényes szemléletmódról nevelően, a nagyközönséghez szólva, de mégis tudományosan, csinos, reprezentatív kötettel, amelyet ROHONYI András és ORSZÁG Sándor harminckét eredeti fényképfelvétele illusztrál. Az anyaggyűjtés elrendezésének és feldolgozásának módszere mintául szolgálhat a megyék helyi hagyományait feltáró kutatóknak, addig is, amíg a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének kiadásában majd meg nem jelenik a tíz kötetre tervezett anyaggyűjtés, a megyékben alakult helytörténeti bizottságok kutató munkája. Országos adatgyűjtésre szerény kísérlet történt már 1955-ben, ezt VARGHA Balázs szerkesztette, a Középiskolai Szakköri Füzetek sorozatában, *A magyar irodalom helyi hagyományai* címmel. A munka összeállítói (BUSA Margit, KICSÍ Sándor, KISS József és NEMESKÜRTI István) kis füzetűket kísérletnek szánták, mert nem is vehetik fel a versenyt egy-egy vármegyében született és a környezetében benne és vele együttélő hagyományok kutatóival.

Veszprém megye irodalmi hagyományai-t SIMON István *Egy hasznos könyv élé* című, a szülőföld szeretetétől áthatott sorai vezetik be. „Az összeállítók” „Az olvasóhoz” célkitűzéseiket így foglalják össze: „Nem reprezentatív tájantológiát kívántunk adni, hanem az irodalmi élet időrendben közölt dokumentumaival bemutatni Veszprém megye irodalmi életének folytonosságát a másoló barátoktól napjainkig.”

Két arányos részre osztott az adatok feldolgozása: I. „Szöveggyűjtemény, — Középkori emlékek — Törökellenes harcok — Kuruckor — A felvilágosodás kora — Harcok a nyelvújítás körül — Reformkor — Önkényuralom és kiegyezés kora — Két világháború között — A szocialista építés útján” (9–169. l.). II. „Írói életrajzok” a helységnevek betűrendjében, a személyek időrendjében csoportosítva (171–278. l.). Az anyag áttekintését lehetővé teszi a „Helységek mutatója”, „Névmutató” és „Tartalomjegyzék”.

Az „Írói életrajzok” előtti „Összefoglaló művek” felsorolásában két forrásmun-

káról szeretnénk volna többet tudni, ezek: 1. HUNGLER József *Veszprém megyei életrajzok* című anyaggyűjtése, 1957-ben elkészült, mikor kerül kiadásra? 2. *A Veszprém megyei Könyvtár helyismereti gyűjteményének cédulakatalógusa*, vajon milyen tudományág adatgyűjtését dolgozták fel?

A *Szöveggyűjteményben* a megfelelő idézetek kiválogatása mindig jól sikerült. Vers és próza, kódex és KAZINCZY-levél, a nagy regényírók és elbeszélők, napjaink írói és költői egyaránt helyet kaptak munkájuk a megyét érintő, illetve arról szóló anyagával.

A gondos anyaggyűjtéshez csak néhány észrevételt, adatkiegészítést említenénk. Talán jobb lett volna helységneveken belül a személynévek betűrendjét követni és nem az időrendet. Megszokottabb eset az, hogy neveket keresünk és nevekhez fűződnek az évszámok. Adatkiegészítésül elmondanánk: HORVÁTH János (1769–1835) kanonok szerkesztette 1820–1824-ig a megye első folyóiratát, az *Egyházi Értekezések és Tudósítások*-at; kár, hogy életrajzából szerkesztői munkássága kimaradt. Ugyanúgy beletartozott volna, ahogyan GUZMICS Izidornál a Bakonybélben szerkesztett *Vallási és Egyházi Tár* (1832–1833) és folytatása, az *Egyházi Tár* (1833–1839) című folyóiratot nyilvántartja összeállításunk. Nem találjuk HORVÁTH János (1878–1961) nevét. Tanár és tudós generációk nevelője, irodalomtörténész, a magyar irodalomtörténetírás mestere, negyedszázadon keresztül a budapesti magyar irodalomtörténeti tanszék vezető tanára, káptalanfüredi házában számtalan tudományos munkát írt és egyetemi előadást dolgozott ki.

Nem találjuk Pápánál PONGRÁCZ József tudós egyháztörténész, irodalomtörténeti és könyvtári szakember nevét. Felbecsülhetetlen érdeme, hogy a Dunántúli Református Egyházkerület Könyvtárát, amely a Pápai Református Kollégium Könyvtárának anyaga, az élete árán mentette meg a teljes pusztulástól a második világháború idején. Érdemeinek elismerése kapcsolódhatott volna a Református Főiskola Képzőtársulatának ismertetéséhez, amely ugyancsak a könyvtáron belül működött (224–225. l.). Itt Pápán találjuk az anyaggyűjtés egyetlen külföldi származású írójának OPZOOMER Adél Sofia Cordelia, A. S. C. WALLIS műfordító adatait: (Utrecht 1858–Rotterdam 1925) ANTAL Géza gimnáziumi, majd teológiai tanár felesége, lefordította MADÁCHTÓL *Az ember tragédiáját*, PETŐFI, ARANY, TOMPA verseit (232. l.).

„Az olvasóhoz” című bevezetőben „Az összeállítók” feljegyzik, hogy nem foglal-

koznak azokkal, akik „átutazóban, nyaralás, előadás céljából keresik fel Veszprém megyét, ha látogatásuk nem hagyott maradandó emléket életükben”. Ehhez a tájékoztatáshoz nem mindig ragaszkodik a feldolgozás: DECSI Sámuel Balatonfüreden 1796. május–júniusban „tartózkodott”. Ugyancsak Balatonfüreden FÁY András „1822–1825 között egyik nyarat itt tölti”. BATSÁNYI János is, aki „utolsó magyarországi útján 1800. júl. 22-én meglátogatja a fürdőt”. Balatonfürednél szó szerint átvett mondatok vannak *A magyar irodalom helyi hagyományai*-ból (122. l.), BEÖTHY Zsolt, BERZSENYI, FÁY és HORVÁTH Mihály életrajzi adatainál. Ha nem jelöljük meg esetenként a felhasznált forrásmunkát, legalább változtassuk meg annak mondat-szerkezetét.

A helységnevekhez fűződő nevezetességek kitérő összeállítására teljes elismerést érdemel, pl. Bakonybélnél „Betyárdalok” (176. l.), Balatonról kis bibliográfia (178. l.), Nagyvázsonyi kolostor és kódexei (214–216. l.).

V. BUSA MARGIT

Beiträge zur Methodik der Wissenschaftsgeschichte. Szerk. Walter BARON. Franz Steiner Verlag GmbH. Wiesbaden 1967, Beiträge zur Geschichte der Wissenschaften und der Technik. Heft 9. 80 l.

A hamburgi egyetemen a természettudományok története neves professzora, Bernhard STICKER hatvanadik születésnapjára tanítványai tollából megjelent kötet a tudomány-, elsősorban a természettudomány-történet elvi kérdéseinek megvitatásával kívánja a mesterül iránti tiszteletet leróni. W. BARON „a biológiának a XIX. században bekövetkezett fejlődését és annak szellemtörténeti előfeltételeit” taglaló bevezető közleményében a XVIII. századig egységesen és együttesen felfogott szervetlen és szerves világ értelmezését szolgáló tudományból a biológia kiválásának sokrétű történeti alapjait foglalja össze. F. KRAFT „az elméleti mechanikának kezdeteit és a mechanika helyzetének a természettudományokon belüli megváltozott helyeztetését” ismerteti az aristotelesi mechanikától a modern szemléletig. Ch. J. SCRIBA „a matematikátörténeti kutatás feladatai és problémái” címen részletekbe menően taglalja a matematika elvi alapjait és filozófiai értelmezését történeti fejlődésében és mutat rá a matematika története sokrétű tudománytörténeti feladatkörére. Mindhárom közlemény hangsúlyozza, hogy a tudománytörténet nem egyes rész tudományok ismeretanyaga felhalmozásának menetét, hanem magának a tudománynak

és a tudományok értelmezésének, egymás közötti helyzetének, egymásra hatásának történetét hivatott tisztázni, beleértve az egyes korszakok különböző tudásainak szellemiségét, hozzáállását, szemléletét is. H. SCHIMANK *Otto von Guericke mint a XVII. század kutatóinak típusát* tárgyaló közleménye a tudománytörténeten belül a tudósok történetének érdekes és újszerű példáját szolgáltatja.

A. MEYER-ABICH *a természettudományoknak vagy a stickertudományoknak a története* címen a Sticker-iskola felfogását összegezve és a könyvnek szinte jellegét megformálva a tudománytörténet lényegének, jövőbeli célkitűzésének és metodikájának alapjait teszi kritikai vizsgálat tárgyává. Leszögezi, hogy az egyes természettudományoknak, még inkább azok rész-tudományágainak ismeretanyagát adatszerűen összegyűjteni, tárgyi fejlődésében feldolgozni az egyes tudományágak historikus érdeklődésű szakmívelőinek feladat-körét képezi. A természettudományoknak egymással való összefüggésében, a társadalom fejlődésével való kapcsolatában történő vizsgálatára a történész a maga történeti szemléletével, tárgyi ismeretanyagával képes csupán. A szakosodás nem egyes tudományágak történetére, hanem egyes történeti korszakokra helyes, ha korlátozódik — MEYER-ABICH felfogása szerint —, és helyes, ha a szorosan vett természettudományok mellett a technika, az orvostudomány történetét is magában foglalja. Helytelenként itéli meg a tudományok filozófiájának és történetének egységes diszciplínába történő foglалását is, figyelemmel a filozófiának és a történettudománynak, még inkább azok művelőinek különbözőségére, eltérő alapképzésére és általában különböző szemléletére. MEYER-ABICH kritikai szemléletű és kétségtelenül kritikai megvitatást igénylő természettudományi-tudománytörténeti szemléletének a jubileumi kötet előbb megbeszélt egyes közleményei mintegy igazolásul szolgálnak. A hamburgi iskolának ez a tudománytörténeti felfogása a német természettudomány-történeten belül évtizedek óta sokak által vallott álláspontot juttatja ismét határozottan kifejezésre, amely álláspontot fejezi ki a Német Demokratikus Köztársaságban ismét megjelenő, a természettudományokat, technikát és orvostudományt egységes folyóiratban összefoglaló irányzat, valamint a Steiner kiadó által mintaszerű formában és tartalomban megjelenésre kerülő, a tudomány és technika történetének nevét viselő, anyagában azonban sok orvostörténeti munkát is magában foglaló kiadványsorozat.

BUGYI BALÁZS

Freiberg, Reinhard: Die Presse der französischen Résistance. (Technik und Positionen einer Untergrundpresse) 1940 — 1944. Inaugural-Dissertation zur Erlangung des Grades eines Doktors der Philosophie der Philosophischen Fakultät der Freien Universität Berlin. Berlin 1962. 317 l.

Ez a disszertáció saját műfajában kiemelkedik a téma széles körű feldolgozásával s szigorúan gondos tudományos módszerrel, s beleilleszkedik a különböző országokban egymás után napvilágot látó olyan kiadványok sorába, melyek a második világháború ellenállási sajtóját dolgozzák fel.

Az előszóban FREIBERG megjelöli munkájának célját: bemutatni egy megszállt ország földalatti sajtójának tartalmát, formáját, technikáját és publicisztikai hatékonyságát. Már ezzel a célkitűzéssel túlhaladja a többi hasonló tematikájú kiadványt, melyek célja elsősorban a bibliográfiai regisztrálás volt, ami ugyancsak rendkívül fontos, alapvető. Fenti célkitűzéseken túl bizonyítani kívánja azt a fontos tényt, hogy felelősségteljes publicisták gárdájának hogyan sikerül — szemben a raffinált módon irányított propagandával — egy nép szellemi és kulturális értékeit megőrizni, és egy, a humanizmus szellemétől és eszméjétől áthatott doktrínát újraéleszteni.

A bevezetésben rövid történeti áttekintést nyújt a franciaországi cenzúráról. Külön foglalkozik az 1940 júniusát követő napokkal, amikor majdnem az összes nagy párizsi lap elhagyja a fővárost, s a bevonuló nácik egyetlen újságot, a *Victoire*-t találják életben. Gyorsan gondoskodnak tehát a lapok megindításáról, kollaboránsok részvételével. Az ország két részre szakad, az egyik rész Pétaint követi, elfogadva a „fait accompli”-t, míg a másik rész kétségbeesetten keres kiutat.

A könyv 6 fejezetből áll. 1. *Az ellenállási sajtó történelmi elemzése* — keletkezése és fellendülése, szerepe a nemzeti felkelésben; 2. *Technikai és publicisztikai eszközök* (információs források, az illegális sajtó létrehozása: sokszorosítás módja, a megjelenés formája — jelleg, cím, formátum, tipográfiai felszerelés —, periodicitás és példányszám, terjesztési módszerek, pénzügyi problémák); 3. *A földalatti sajtó politikai és publicisztikája szerepe* (általános alapproblémák: Pétain, kollaborálás, deportálás, a szövetségeselek, de Gaulle, a kommunizmus, a jövő eszméi, az ellenállási sajtó német vonatkozásai, a francia sajtó újjászületése, jövője); 4. *Az ellenállási sajtó politikai és publicisztikája szerepe* (speciális kiadványok: a Francia Kommunista Párt ki-

adványai, a szocialisták sajtója, a fajgyűlölet ellen harcoló ellenállási csoportok sajtója, a keresztény ellenállási mozgalom sajtója, az irodalmi „Résistance” sajtója; 5. *Az ellenállási sajtó léte és kifejlődésének hatása* (Anglia – USA, Paris – Vichy); 6. *A francia Ellenállás publicistái*.

A tartalomjegyzék után 15 oldalas irodalom- és forrásjegyzék következik, melynek három összetevője a következő: 1. Személyes információk, 2. Könyvtárak és archívumok, 3. Általános irodalom. Ezt a részt a felhasznált szövegek bibliográfiája követi, melynek gazdagságát a 17 oldalas terjedelem is tanúsítja. Felsorolja a szerző ezen kívül az általa felhasznált kollaboráns lapok címét is. Majd a háború utáni irodalom jegyzéke következik, s végül a rövidítésjegyzék.

Mindez 45 oldalt vesz igénybe, s a könyv végén közölt Jegyzetek pedig – szám szerint összesen 742 jegyzet – újabb 30 oldalt.

A disszertáció szerzője magas igényű tudományos pontossággal és mély humánnumtól átítatva tárgyalja a francia ellenállás sajtóját, elemzi s bőven illusztrálja pontos idézetekkel, a lapokból vett részletekkel, konkrét adatokkal, szép, jól kivá-

lasztott facsimilékkel. Láthatjuk az *Humanité* és más ismert lapok címlapjain túl a sokkal kevésbé ismert, de nem kevésbé jelentős ellenállási lapok címlapját, a széles mozgalom különböző szervezeteinek sajtóorgánumait. Különös szeretettel emlékezik meg a szerző az irodalmi lapokról, így például a *Lettres Françaises*-en túl a Louis ARAGON irányította *Les Etoiles*-ről vagy az Editions de Minuit kiadványairól, az *Etoiles* munkatársairól (többek között ELUARD, Jean PRÉVOST, Pierre SEGHERS, Jean CASSOU, Francois MAURIAC). Ír az 1944 júniusában – a Párizs felszabadítása előtt néhány héttel még megjelent *Eternelle Revue*-ről, melyet ELUARD adott ki. Hivatkozik VERCORS-ra – a nagyszerű Minuit kiadványok álneves megteremtőjére, akinek munkája arról tanúskodik, hogy a végső harcot tollal s fegyverrel egyaránt kell megvívni, s hogy az író szükségszerűen elkötelezett. Rendkívül érdekes a könyv rövid, utolsó fejezete is, ahol az Ellenállás egy-cgy kiváló publicista személyiségét mutatja be, így többek között Jacques DECOURT, Claude MORGANT (*Lettres Françaises*) és másokat.

mg.

BIBLIOGRÁFIÁK

Mitru Iboya: A Szovjetunió története. Bibliográfiai kalauz. Bp. 1967. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. 456 l.

Milyen jó szolgálatokat tehetett volna ez a roppant hasznos könyv mindazoknak, akik a Nagy Október évfordulójára tanulmány vagy cikk írására, ünnepi előadásra készültek, ha nem 1967 vége felé, hanem már 1966-ban jelenik meg. De nem panaszsza illik kezdeni beszámolómat. Fontosabb sietve megmondani, hogy ez a mű *nemcsak bibliográfiai kalauz*, hanem a Szovjetunió történetének évekre, hónapokra – s ahol kell – az utolsó félszázadra vonatkozóan – napokra felbontott kronológiája is. Az időrend kiegészül az eseményeket tükröző dokumentumok adataival, emlékező, értékelő írások repertóriumával vagy összefoglaló művek lapjaira való utalásokkal.

Egy-egy nap, esetleg 2–3 nap, vagy olykor egy hét eseményei egy-két vagy néhány tömör mondatban felhasználható formában birtokunkban van, és jelen van a forrásra lapszámmal való utalás rövidített alakja. A források pontos könyvészeti leírását külön fejezetben kapjuk. Harminc

jelentős összefoglaló munkát, dokumentumgyűjteményt (magyar eredetit és fordítást) dolgozott fel a szerkesztő. Közöttük több sokkötetes forrásgyűjteményt. Ezenkívül egy további fejezetben közli: „104 egyéb, de elemző módon fel nem tárt mű” címét, adatait, amelyek a Szovjetunió történetének tanulmányozásához felhasználhatók: gazdaságtörténeti, diplomáciatörténeti dokumentumgyűjtemények, visszaemlékezések *Lenin*-ről és főbb munkatársairól, életrajzok a forradalom, a polgárháború és az intervenciók szovjet hőseiről és az internacionalistákról, a szovjet–magyar kapcsolatokról. Két Függelék közül az első a szovjet szocialista köztársaságok földrajzi és fontosabb statisztikai adatait tartalmazza, a másik a Névmutató.

Példaadó munka megtervezésében és kivitelezésében egyaránt. Nélkülözhetetlen segédkönyve kutatóinknak, publicistáinknak és oktatóinknak. Ott a helye íróasztalunk segédkönyvei között és könyvtáraink kézikönyvtáiraiban. A bibliográfiai kalauz 1966 október elsejével zárul.

KÓHALMI BÉLA